

FRANZ VON SCHOBER, SCHUBERTS VRIEND

Auteur: *Frans van der Elzen*

Afkomst

Zijn grootvader van vaders kant was een Weense grutter; zijn vader Franz, geboren in 1759, zag kans een opleiding in de landbouwkunde te volgen en vervolgens rentmeester te worden op het landgoed Torup in Zweden (bij Malmö), waar hij zich niet alleen bijzondere verdiensten op het gebied van de landbouwhervorming, maar ook een aanzienlijk vermogen verwierf. Hij trouwde met de eveneens uit Wenen afkomstige Katharina Derffel, die hem vier kinderen schonk: zoon Axel, dochters Ludovica en Sophie en tenslotte zoon Adolf Friedrich Franz, geboren op 17 mei 1796.

In 1801 besluit de vader om terug te keren naar Oostenrijk en zich daar een landgoed aan te schaffen. Om de zaken te vergemakkelijken verzoekt hij de keizer, hem in de adelstand te verheffen; dit geschiedt ook, ongetwijfeld niet in de laatste plaats op grond van het bewijs van zijn aanzienlijke vermogen, dat het verzoek zal hebben ondersteund. De titel wordt verleend, en de beide zonen mogen zich voortaan Ritter von Schober noemen. Helaas overlijdt de vader al begin 1802, nog voordat hij naar Oostenrijk heeft kunnen terugkeren. De weduwe en haar vier kinderen - Franz is dan zeven jaar oud -, verhuizen aanvankelijk naar Altona in Duitsland, waar zij o.m. goed bekend raken met de dichters Klopstock en Claudius, van wie Schubert later gedichten zal componeren. Enige jaren later, als de jongens in Kremsmünster op kostschool zitten, keert de moeder met haar twee dochters terug naar Wenen.

Schooltijd

In 1803 wordt Franz Schober toegelaten tot de zogenaamde Salzmannschule in Schnepfenthal bij Gotha. Deze in 1794 opgerichte school, die ook heden nog bestaat, geniet een grote reputatie vanwege de progressieve opvoedingsmethoden die er worden toegepast, met name ook door de afschaffing van lijfstraffen. Franz staat er in de archieven weliswaar te boek als een van de kleinste leerlingen, maar niet vanwege opvallende schoolprestaties. Van Schnepfenthal gaat hij in 1806 naar Wenen en wordt als leerling opgenomen in het Stadtskonvikt, waar ook beursstudent Franz Schubert intern is. Omdat Schober een jaartje ouder is komen ze echter niet in dezelfde klas. Ze leren elkaar daar ook niet kennen, want al na een semester verlaat de jonge Schober het Konvikt – waarom is onbekend, maar het toezicht van de paters, die hun pupillen ook tijdens hun vrije tijd streng in de gaten houden, zal er vermoedelijk niet vreemd aan zijn geweest. Vanaf 1808 bezoekt hij dan het Stifstgymnasium van de benedictijnen te Kremsmünster in Oostenrijk. Hier wordt hij opgenomen in een vriendenkring die zich later in Wenen zal voortzetten. Deze kring, Tugendbund genaamd, wordt via Schobers medeleerling Max von Spaun geïnspireerd vanuit Linz, waar Max' oudere broer Anton von Spaun en diens vriend Anton Ottenwald zich ten doel hebben gesteld om, in de geest van de Griekse oudheid, als opvoeder en rolmodel voor jongere mannen op te treden. Dit gebeurt middels vele brieven vol hoogdravende idealen, vermaningen tot deugdzaamheid en goede raad, en de uitgave van een tijdschrift, *Beyträge zur Bildung für Jünglinge*, waarin zich een sterke hang naar de cultuur en morele waarden van de oude Grieken manifesteert. Het is alles zeer idealistisch, met als constante achtergrond de trias "Freundschaft, Freiheit, Vaterland". Vaderlandsliefde is in die tijd van Napoleontische oorlogen algemeen, en het verlangen naar vrijheid een gevolg zowel van oorlog en bezetting als van een repressieve staat. Maar vooral de vriendschap vormt een onuitputtelijk, voortdurend op geëxalteerde wijze besproken onderwerp. Vele brieven zijn bewaard gebleven, die soms doen vermoeden dat de Griekse idealen ook letterlijk worden nageleefd. Vele van deze brieven zijn aan Schober gericht – volgens de berichten bezit hij een dusdanige charme en een "meisjesachtige weekheid" (die hem trouwens ook wordt verweten) dat iedereen die met hem te maken krijgt verliefd op hem wordt. En dit uit zich, althans bij de leiders van de vereniging, in dwepende brieven waarin zij de jonge Schober tot volmaaktheid trachten te brengen. Uiteindelijk lijkt hij dit niet goed meer te kunnen verdragen; in elk geval geeft hij te kennen, de zelfdiscipline die van hem verlangd wordt niet

op te kunnen brengen en beklagt hij zich erover, dat hij zich niet geliefd voelt om wie hij is, maar alleen om wie men denkt dat hij zou kunnen worden. Deze opstand brengt een grote schok teweeg in de kring, in vele brieven wordt getracht hem te “redden” van zijn zinnelijkheid en wispelturigheid en hem tot “het goede” terug te brengen. De begaafde Schober, die weet dat men hem toch niet kan weerstaan, gaat echter zijn eigen weg en lijkt zich van de verwijten en vermaningen niet veel aan te trekken, maar blijft wel corresponderen met de twee vaderlijke Antons, die trouwens nauwelijks tien jaar ouder zijn dan hij.

Na Kremsmünster vertrekt Schober in het najaar van 1815 naar Wenen, waar zijn moeder inmiddels ook woont, om rechten te studeren. Deze studie maakt hij echter niet af, daar het hem aan de benodigde discipline ontbreekt en hij zich veel liever bezighoudt met de kunsten : toneelspelen, tekenen, lithograferen, landschapsschilderkunst en poëzie – zowel het schrijven als het voordragen ervan.

Carrière

Als kunstenaar heeft Schober echter weinig succes en als ondernemer noch minder, daar het hem ook hier aan discipline en doorzettingsvermogen ontbreekt. Door zijn veelzijdigheid is het hem kennelijk niet mogelijk, in enig vak uit te blinken. Hij heeft zijn rechtenstudie afgebroken om landschapsschilder te worden, maar schijnt zich daar nauwelijks moeite voor te hebben gegeven. Van hem zijn bewaard gebleven de karikatuur in potlood “Johann Michael Vogl en Franz Schubert gaan uit tot strijd en overwinning” en het geaquarelleerde landschap bij Atzenbrugg, op de voorgrond waarvan Leopold Kupelwieser zijn “Landpartie der Schubertianer” schilderde. Ongesigneerd, maar vermoedelijk wel van zijn hand, is de vroegst bekende afbeelding van Schubert, een schets uit 1814.

In 1823 vertrekt Schober naar Breslau, met het plan om daar – onder de artiestennaam Torupson – als acteur carrière te maken, maar hierin slaagt hij niet, hetzij uit gebrek aan succes, hetzij omdat zijn roeping niet lang stand weet te houden. Voor zover bekend heeft hij slechts één rol gespeeld, in een toentertijd bekende klucht.

In Juli 1825 is Schober weer in Wenen, waar hij voorlopig niets anders doet dan zijn oude leven binnen de vriendenkring hervatten. Een jaar later echter weet Schubert monkelend te melden dat Schober “privil. Geschäftsmacher” is, en Schober zelf laat weten dat hij zich bezighoudt met “zaken, die vrij goed lopen”. Hij is dan bedrijfsleider van het Lithografisches Institut, dat eigendom is van Graaf Pálffy – die tevens eigenaar is van het Weense theater, waar Schober en Schubert hun gemeenschappelijke opera “Alfonso und Estrella” opgevoerd hopen te krijgen. Graaf Pálffy gaat echter failliet, en Schober wordt eigenaar van het lithografische instituut, waar hij nog enkele werken van Schubert uitgeeft, doch dat kort na Schuberts dood bankroet gaat.

De (tekst)dichter

Terwijl hij nog in Breslau was heeft Schober onder de titel *Palingenesien. Aus den heiligen Büchern des Alten Bundes* een kleine gedichtenbundel laten uitgeven met een serie sonnetten op thema's uit het Oude Testament. Belangrijk onderwerp hierin is de liefde tussen Salomon en David, en tussen David en Jonathan. De censuur heeft deze publicatie wel toegelaten – dat kan moeilijk anders, wanneer niet te censureren bijbelteksten eraan te pas komen –, maar verboden dat er in de kranten over geschreven wordt... Later worden deze gedichten opgenomen in een grotere bundel, die in 1842 in Stuttgart verschijnt; in 1865 beleeft deze band een tweede, gewijzigde uitgave in Leipzig. Schobers naam als dichter is echter uitsluitend bekend gebleven dankzij zijn vriendschap met Schubert, die 16 liederen op teksten van hem heeft gecomponeerd, waaronder het overbekende, ietwat zoetelijk-sentimentele, maar o zo lieflijke *An die Musik* (D 547). Helaas is van geen van zijn gedichten bekend wanneer ze geschreven werden, zodat we niet weten of hij dit speciaal deed met het oog op een liedcompositie van Schubert. Aangezien echter de meeste van deze 16 liederen zijn ontstaan terwijl de twee samenwoonden, is de kans hierop groot. Een opvallende verschijning in dit zestiental is het gedicht *Pax Vobiscum*, dat getuigt van een ietwat geëxalteerde, maar nochtans oprechte religiositeit – tamelijk bijzonder, in een milieu waar

pantheïstisch hedonisme de boventoon voert. Schubert componeert het in april 1817 (D 551) op de manier die hij voor al zijn Duitstalige kerkmuziek gebruikt: met diep-doorvoelde eenvoud. Vermeldenswaard zijn ook nog de ensembles voor mannenkwartet of –kwintet *Frühlingsgesang* (D 709 en 740) en *Mondenschein* (D 875), en het ronduit komische terzet *Der Hochzeitsbraten* (D 930).

In september-oktober 1821 verblijven de twee vrienden enige weken op kasteel Ochsenburg bij St. Pölten, waar zij gezamenlijk werken aan de opera *Alfonso und Estrella*, die mede door de zwakte van het verhaal nooit veel succes zal kennen. Theaterdirecteuren wijzen het af; dat zij daarmee de eerste Duitstalige “doorgecomponeerde” opera naar de vergetelheid verbannen, interesseert niemand. De zanger Vogl was van mening, dat het mislukken van de opera alleen te wijten was aan het slechte libretto van Schober die, jaren later, ook toegaf dat het niet erg goed was.

Ook Franz Liszt zal teksten van Schober voor vier van zijn werken gebruiken : *Titan* in verschillende versies (bariton en piano, bariton, mannenkoor en piano, idem met orkest) de kantate *Hungaria* voor solisten, mannenkoor en piano of orkest, *Weimars Todten* voor zangstem en piano ter gelegenheid van de herdenking van Goethes honderdste geboortedag in Weimar, en, eveneens voor deze gelegenheid, *Licht! Mehr Licht!* voor mannenkoor en koperblazers, waarvoor Schober – die in die tijd, evenals Liszt, in Weimar verblijft – Goethes (vermeende) laatste woorden als basis neemt. Het zijn onbekende werken, maar enkele ervan zijn door Hungaroton op CD opgenomen.

Vriendschap met Schubert

Als Schober in 1815 naar Wenen komt woont daar al langere tijd een andere broer van de Spauns, Josef. Deze studeert rechten en woont in die tijd op het Konvikt, waar hij Schubert heeft leren kennen en bewonderen. Als een van de eerste herkent hij diens genie, hij helpt en steunt hem waar hij kan en zal de rest van Schuberts leven altijd als trouwe vriend op de achtergrond aanwezig blijven. Via deze Josef komt Franz von Schober in contact met Schubert, wiens liederen hij al in 1813 bij de Fam. Spaun in Linz heeft leren kennen, en er ontstaat al snel een hechte vriendschap. Ongetwijfeld voelt ook Schubert bewondering voor deze knappe, elegante en belezen man met de vele talenten. Vermoedelijk is het op aandringen van Schober dat Schubert in het najaar van 1816 zijn baantje als hulponderwijzer opgeeft om zich geheel aan het componeren te kunnen wijden. In elk geval vindt Schubert onderdak en een gastvrij gezinsleven ten huize van de Fam. Schober. Dit duurt tot augustus 1817, dan moet Schubert plaats maken voor Schobers oudere broer Axel, die vanaf het front in Frankrijk ziek naar huis komt. Weliswaar sterft Axel onderweg, maar Schubert is dan al weer naar het huis van zijn vader vertrokken, met achterlating van het gedicht *Abschied von einem Freund*¹, dat hij in één moeite door op muziek zet (D 578). Later, begin 1822, zal hij weer bij zijn vriend intrekken, tot november van het volgende jaar. In de zomer van 1826 verblijft Schubert enige tijd bij Schobers moeder in de voorstad Währing, waarna hij vanaf het najaar tot september 1828 in de Weense binnenstad weer bij Franz von Schober woont. Al met al vindt Schubert een jaar of zeven – de helft van zijn scheppende levensperiode – onderdak bij Schober, maar deze inwoning is toch steeds van tijdelijke aard en wordt onderbroken door inwoning bij zijn vader of andere vrienden; slechts een heel enkele keer kan Schubert zich een eigen onderkomen permitteren. Het is haast een nomadenleven dat hij leidt; nergens schijnt hij zich te kunnen of willen vestigen. Misschien ook wel begrijpelijk: hij mag dan wel een gezellige kompaan zijn in de kroeg en tijdens bijeenkomsten van de vriendenkring, maar door zijn overige dagbesteding, zijn haast monomane en zeer gedisciplineerde componeerarbeid, zal zijn aanwezigheid niet altijd zo gezellig zijn geweest als van hem werd verwacht.

Franz von Schober daarentegen is een bijzonder charmante en extraverte persoonlijkheid, die als vanzelf een grote vriendenkring om zich heen verzamelt, waar hij de ziel van vormt. Veel van deze vrienden worden ook Schuberts vrienden: behalve de gebroeders Spaun en andere uit Linz afkomstige vrienden zijn daaronder met name ook de schilder Moritz von Schwind en de zanger Johann Michael Vogl, die door Schober met Schubert in contact wordt gebracht – wat van doorslaggevend belang zal blijken te zijn voor diens succes als

liedcomponist. Schober speelt graag een voortrekkersrol en is de initiator van zowel de Schubertiades, waar door de vrienden gemusiceerd en gedanst wordt, als van de leeskring, waar men gezamenlijk de werken van grote schrijvers en dichters leest en bespreekt. Ongetwijfeld heeft deze laatste activiteit een grote invloed op Schuberts literaire ontwikkeling en vooral zijn poëziekeuze. Het is bijvoorbeeld aan Schober te danken, dat Schubert de gedichten van Wilhelm Müller leert kennen, die hem zullen inspireren tot zijn twee grootse liederencycli *Die schöne Müllerin* en *Winterreise*.

Over de aard van de vriendschappelijke relaties tussen Schober en zijn vrienden, met name Schubert, is – en wordt nog steeds - veel gespeculeerd. Dat is een heerlijke bezigheid voor onderzoekers, want er zijn velerlei aanwijzingen en vermoedens, maar uiteraard geen bewijzen. Het is echter misschien wel zinvol om erop te wijzen, dat vriendschappen tussen mannen in die tijd met veel meer gevoel en emotie gepaard gingen dan tegenwoordig, en dat wanneer bijvoorbeeld Schubert zijn brieven aan Schober beëindigt met een zin als “je eeuwig liefhebbende vriend”, men hier niets anders achter hoeft te zoeken dan een uitdrukking van oprechte genegenheid. Hij gebruikt deze zin trouwens ook in collectieve brieven die hij aan meerdere vrienden tegelijk schrijft. En vriend Bauernfeld schrijft bijvoorbeeld rustig aan Schubert (op 13 september 1825): “ich grüsse und küsse dich herzlich”. Wel staat vast dat zij een zeer hechte kring van uitsluitend mannen vormen, waar alle geaardheden geaccepteerd worden. Als men maar iets bijdraagt aan de wederzijdse inspiratie - tot de hoogste kunst of de grofste platitudes, dat kan allemaal –, dan is het goed. Dat Schubert en Schober elkaar zeer na stonden, wordt uit de bewaard gebleven brieven en dagboeken echter wel duidelijk. Al in september 1818 begint Schubert, die zich dan bij de familie Esterházy in Zseliz bevindt, een brief aan Schober met de aanhef *Lieber Schober*, waarmee hij aangeeft - wat in de vriendenkring ook wel vaker naar voren komt -, dat zij zich als een soort twee-eenheid beschouwen. In dezelfde brief zegt Schubert ook “*je bent een goddelijke kerel (op z'n Zweeds natuurlijk).*” Wat deze laatste toevoeging precies betekent is niet duidelijk; Schobers scandinavische herkomst zal hem wel een zekere exotische aura verleend hebben, die hij zelf waarschijnlijk graag in stand hield. Als “goddelijk” kwalificeert Schubert trouwens ook Josef von Spaun (in een brief van 21 juli 1825). Dit soort benoemingen staat steeds in een badinerende, humoristische context, Schubert bedoelt ze niet letterlijk.

Schober, die nog steeds liefdesbrieven van diverse vrienden ontvangt, laat zich intussen ook niet onbetuigd ten aanzien van de dames: nadat hij eerst een tijdlang werk heeft gemaakt van Marie von Spaun, een zuster van zijn vrienden uit Linz, verlooft hij zich in het geheim met Justina von Bruchmann, zuster van een andere vriend, Franz von Bruchmann. (Alweer een Franz – een naar de keizer vernoemde zoon mocht natuurlijk in geen enkele familie ontbreken.) Als deze Franz achter de officieuze verbintenis komt, ontsteekt hij in woede en eist dat deze verbroken wordt. Want Schober mag dan weliswaar niet geheel onbemiddeld zijn, hij geeft gemakkelijk geld uit en heeft geen vast inkomen – zijn diverse pogingen daartoe stranden.

Wat opvalt in de Schubert-Schober-relatie, is dat Schobers vriendschap lijkt te bekoelen zodra het de ander slecht gaat. Na zijn mislukking in Breslau blijft hij daar twee jaar rondhangen voordat hij terugkeert naar Wenen, ondanks de vele brieven daarvandaan die te kennen geven dat men hem mist en dat de leesclub zonder zijn bezielende aanwezigheid tot een eet- en drinkbijeenkoms is geworden die tenslotte maar wordt opgeheven.

Maar misschien heeft Schobers lange afwezigheid te maken met wat zich nog meer in Wenen afspeelt. Als hij uit Wenen vertrekt, is Schubert namelijk ernstig ziek. Hij lijdt aan syfilis. Men heeft Schober als de duivelse verleider afgeschilderd, die de naieve Schubert wel eens wereldwijd zou maken. Ongeacht wat daar ook van waar moge zijn, duidelijk is wel dat Schober zijn beste vriend alleen laat en pas terugkeert wanneer deze als volkomen genezen wordt beschouwd. Van deze laatste echter geen woord van verwijt. Ontroerend is het slot van een brief die Schubert hem op 30 november 1823 schrijft : *Overigens hoop ik mijn gezondheid weer terug te krijgen, en dit teruggevonden goed zal mij veel narigheid doen vergeten. Alleen jou, lieve Schober, jou zal ik nooit vergeten, want wat jij voor mij was, dat kan helaas niemand anders voor mij zijn.*

In september 1824, tijdens Schuberts tweede verblijf in Zseliz, stuurt hij hem het gedicht *Klage an das Volk*², waarin hij zijn diepste, tamelijk pessimistische gedachten aangaande de mensheid en de toekomst neerlegt. Bij Schobers kommentaar op dit gedicht (“het is zo waar en doorvoeld en heeft grote indruk op mij gemaakt”) staat ook de zin : *Wat ben ik blij dat je weer helemaal gezond bent, ik zal het ook gauw zijn.* Ten aanzien van zijn mislukte carrière als acteur schrijft hij in dezelfde brief (2 december 1824): *Ik voel dat ik teveel een speelbal van vele dingen en mensen ben geweest en mijzelf en mijn tijd heb verkwanseld; het was nodig dat ik er tussenuit ging, dat mijn omgeving gelouterd en ikzelf tot daden gebracht werd; nu is het ene gebeurd, en het andere in wording...*”

Ondanks deze goede voornemens vervalt hij in Wenen weer in zijn oude gedrag. Verhelderend in dit opzicht zijn de aantekeningen uit het dagboek van Eduard von Bauernfeld, die hem en Schubert pas in 1825 leert kennen en in eerste instantie kennelijk niet zo onder de indruk is van Schobers charme als de jeugdvrienden. In zijn dagboek schrijft hij, naar aanleiding van zijn kennismaking met Schober, dat deze in Breslau een tamelijk avontuurlijk leven heeft geleid en een tijdje acteur “à la Wilhelm Meister” is geweest – dus meer uit avontuur dan uit roeping. *Schober heeft niets te doen en doet ook niets* schrijft Bauernfeld in oktober van dat jaar. In maart 1826 : *Schober is geestelijk veruit de meerdere van ons allemaal, en al helemaal in het spreken! Maar veel aan hem is gekunsteld, en zijn beste krachten dreigen in nietsdoen te verstikken...* Einde van dezelfde maand : *Schubert en ik staan elkaar trouw terzijde tegenover menige Schoberse dwaasheid* – wat hij hiermee bedoelt wordt vooral duidelijk uit een satire die hij voor de oud-en-nieuwviering van de vriendenkring heeft geschreven en waarin Schober wordt opgevoerd als de eeuwig op bed liggende, rokende en oppervlakkige wijsheden verkondigende Pantalon von Przelavtsch (een verbastering van Breslau). Augustus 1826 : *Schober doet niets, zoals gewoonlijk.* Dat is hooguit een maand nadat Schober zich vol goede moed met het Lithografisch Instituut is gaan bezighouden.

Op 11 of 12 november 1828 schrijft Schubert aan Schober zijn laatste brief: *Lieve Schober! Ik ben ziek. Ik heb al 11 dagen niets gegeten en niets gedronken en verplaats mij mat en wankel van de stoel naar het bed en weer terug.[..] Als ik al iets tot mij neem, moet ik het meteen weer uitspugen. Wees daarom zo goed, mij in deze ellendige toestand met wat lectuur te hulp te komen. Van Cooper heb ik gelezen: De laatste der Mohikanen, De spion, De loods en De pioniers. Als jij nog iets van hem hebt, dan smee ik je dit bij mevrouw v. Bogner in het koffiehuis af te geven. Mijn broer, die de nauwgezetheid zelve is, zal het met de grootste zorgvuldigheid bij mij brengen. Iets anders is ook goed.*

Je vriend

Schubert

Schubert vraagt niet om bezoek – en krijgt het ook niet. Hij heeft buiktyfus. Ook nu laat Schober verstek gaan, waarschijnlijk vooral uit angst voor besmetting. Schubert sterft een week later, de 19^e, en wordt twee dagen daarna begraven.

Op verzoek van de familie schrijft Schober, op de melodie van het hierboven reeds genoemde *Pax Vobiscum*, een nieuw gedicht met de titel *An Franz Schuberts Sarge*, dat tijdens de begrafenis door een koor en met begeleiding van blaasinstrumenten wordt uitgevoerd. Hierin schildert hij de hemelse vreugde af, waarin Schubert nu is opgenomen, terwijl zijn vrienden treurend achter moeten blijven. Het is ook Schober die Schuberts grafmonument op het kerkhof in Währing ontwerpt en die later betrokken is bij het ontwerp voor het Schubert-gedenkteken in het Stadtpark in Wenen.

Met Schuberts dood lijkt de ziel uit de vriendenkring te zijn verdwenen en lost deze snel op.

Vriendschap met Franz Liszt

Voor Franz von Schober, wiens broer en zusters al eerder zijn gestorven en die in 1833 zijn moeder verliest, begint een zwervend bestaan, dat hem door half Europa voert. In 1839 gaat hij naar Hongarije, als “gezelschapsheer” en rentmeester bij adellijke families. Als Liszt met kerstmis 1839 naar Pest komt wordt hij daar welkom geheten met een kantate, waarvan de tekst door Schober geschreven is. De laatste regel luidt : *Franz Liszt, Dein Land ist stolz auf Dich!* Het hoeft niet te verbazen dat de tekst in het Duits is gesteld : het koninkrijk Hongarije

is deel van het keizerrijk Oostenrijk, en Liszt zelf, die het grootste deel van zijn leven in Frankrijk heeft gewoond, kent slechts enkele woorden Hongaars, ook al is hij in het land geboren en heeft hij er tot zijn tiende gewoond. De regels van Schober geven echter wel weer, wat Hongarije in Liszt ziet: een boegbeeld van het nationale zelfbewustzijn. Het is het begin van een warme vriendschap, waarvan de vijftien jaar jongere Liszt in vele brieven getuigt. Schober wordt niet, zoals in vele biografieën staat, zijn officiële secretaris, maar vergezelt hem wel op diverse reizen en is hem vaak dienstbaar in het vertalen van brieven in het Duits, het schrijven van brieven aan Liszts moeder en minnares(sen) omtrent diens wel en wee, en het leveren van teksten voor gelegenheidscomposities. Op verzoek van Liszt ontstaat ook de enige andere publicatie die nog van Schober bekend is : “Briefe über F. Liszts Aufenthalt in Ungarn”, een brochure die in 1842 te Leipzig wordt uitgegeven. Bekend is, dat Liszt van plan was om een biografie van Schubert te schrijven aan de hand van material dat hij van Schober en Anselm Hüttenbrenner (een andere vriend van Schubert) kreeg of hoopte te krijgen. Dit plan werd echter nooit gerealiseerd, omdat Liszt het materiaal niet voldoende achtte.

Met hulp van Liszt, die al in 1842 door erfgroothertog Karl Alexander van Saksen-Weimar tot hofdirigent in buitengewone dienst is benoemd en van 1848 tot 1859 vaste hofdirigent in Weimar is, wordt Schober daar vervolgens kamerheer en gezantschapsraad. Samen met hen maakt de groothertog plannen om het culturele leven in Weimar weer tot bloei te brengen. Vrijwel zeker op instigatie van Schober besluit Liszt, de wereldpremière van *Alfonso und Estrella* in Weimar te doen plaatsvinden. Hiertoe vraagt Schober aan Schuberts broer Ferdinand om de partituur van het werk, wat deze onder doorzichtige voorwendsels weigert, omdat hij hoopt het manuscript voordelig aan een uitgever te kunnen verkopen. Schober schrijft hem hierop een zeer boze brief, omdat hij niet alleen het manuscript, waar hijzelf uiteindelijk ook rechten op kan laten gelden, evenals alle andere manuscripten in zijn bezit, na Schuberts dood voor niets aan Ferdinand heeft afgestaan, maar ook omdat deze nu de mogelijkheid van een opvoering dwarsboomt. Uiteindelijk laat Ferdinand het manuscript aan Liszt toesturen en kan de première in 1854 plaatsvinden. Liszt vindt de muziek uitstekend maar het libretto waardeloos, en brengt aanzienlijke coupures in het werk aan; desondanks wordt de voorstelling een flop³. Dat hij zijn mening over het tekstboek ook Schober niet onthoudt, is waarschijnlijk de reden dat er vanaf dat moment een zekere verkoeling optreedt in de vriendschap.

In 1856 vertrekt Schober naar Dresden, waar hij bevriend raakt met concertmeester François Schubert, oftewel de “Dresdener” Franz Schubert junior⁴. In 1860 trouwt hij zelfs, en wel met een bekende blauwkous genaamd Thekla von Gumpert, schrijfster van bakvissenliteratuur. Het huwelijk is niet geslaagd, krijgt zelfs enige ruchtbaarheid vanwege de kreet “Thekla, ik wurg je!” en houdt stand tot 1864, dan volgt een scheiding. Daarna verblijft Schober nog in Pest en Munchen, om tenslotte in 1875 definitief naar Dresden terug te keren. Hier woont hij temidden van door hem zelf ontworpen meubels, een beroemde verzameling kopergravures en meer dan duizend boeken. Hij overlijdt op 13 september 1882 op de (voor die tijd) zeer respectabele leeftijd van 86 jaar. Zijn huishoudster Babette Wolf zal nog lang in de woning leven en zijn brieven en andere documenten beheren – kennelijk had hij haar alles nagelaten.

In tegenstelling tot vrijwel alle andere vrienden van Schubert, heeft Schober geen herinneringen of memoires geschreven. Althans: Kreissle von Hellborn, Schuberts eerste biograaf, heeft wel beweerd dat ze bestonden. Heeft Schober, die zoveel bewaarde, ze vernietigd?

Aantekeningen:

1. Zie artikel *Franz Schubert, de dichter* in Nieuwsbrief september 2004, p. 13
2. *ibid.*, p. 16-17
3. Interessant is, dat Liszt het plan heeft gehad om de partituur van een volledig nieuwe tekst te voorzien, en wel in het Frans, omdat hij de kansen voor succes in Parijs hoger inschatte dan in Duitsland. Het is er echter nooit van gekomen.
4. Zie artikel *De andere Franz Schubert(s)*, in Nieuwsbrief maart 2000, p. 8-10

Geraadpleegde literatuur :

- Eva Badura-Skoda Gerold W. Gruber, Walburga Litschauer, Carmen Ottner (Hg.) , *Schubert und seine Freunde*. Böhlau Verlag Wien-Köln-Weimar, 1999
- O.E. Deutsch, *Schubert. Die Dokumente seines Lebens*. Wiesbaden, 1996
- O.E. Deutsch, *Schubert. Die Erinnerungen seiner Freunde*. Wiesbaden, 1983
- Walter Dürr, Andreas Krause (Hg.), *Schubert Handbuch*.Bärenreiter Verlag, Kassel, 1997
- Ilja Dürhammer, *Schuberts literarische Heimat. Dichtung und Literaturrezeption der Schubert-Freunde*. Böhlau Verlag Wien, 1999
- Maria Eckhardt, *Franz von Schober – Schuberts und Liszts Dichterfreund*, in *Brille* 18, januari 1997, p. 69-79
- Rainer Gunkel, *Franz von Schober in Schnepfenthal*, in *Brille* 22, januari 1999, p. 53-56
- Everett Helm, Jos van Leeuwen, *Liszt*. Gottmer componistenreeks, Haarlem 1972
- Ernst Hilmar/ Margret Jestremski (Hg.) *Schubert-Enzyklopädie*. Hans Schneider Verlag, Tutzing, 2004
- Ernst Hilmar (Hg.) *Franz Schubert Dokumente 1801-1830, Erster Band*. Tutzing, 2003
- Karl Kasper, *Schuberts Jugendfreunde*, in *Brille* 18, januari 1997, p. 14-24
- Michael Lorenz, *Die Familie Schober und ihr genealogisches Umfeld*, in *Brille* 30, januari 2003, p.129-191